संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको वर्गीकरण तथा बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान र पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्र (मस्यौदा) ले परिलक्षित गरेका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू कार्यान्वयनका लागि आगामी आर्थिक वर्ष २०७६/७७ को बजेट मार्फत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम र आयोजनाको वर्गीकरण तथा बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ तयार भएको छ । संविधानले तीनै तहका सरकारहरूको अधिकार र कार्य जिम्मेवारी निश्चित गरेको छ। उल्लेखित अधिकार र कार्य जिम्मेवारी प्रयोगका लागि सम्पूर्ण रूपमा प्रशासनिक संरचना र प्रणाली पुनःसंरचना भई स्थापना भइसकेका छन्। यो मापदण्ड नेपालको संविधान, नेपाल सरकारबाट मिति २०७३/१०/१८ मा स्वीकृत कार्यविस्तृतीकरण प्रतिवेदन, अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०७४/१२/०७ मा स्वीकृत मापदण्ड र पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्रको मस्यौदालाई आधार लिइएको छ । साथै चालू वर्षको बजेट कार्यान्वयनको अवस्थालाई समेत आधार लिइएको छ । आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तयारीका लागि स्रोत र कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू थप वर्गीकरण सहित बाँडफाँट गर्नुपर्ने भएकोले प्रष्ट मापदण्ड तयार गरिएको हो । स्रोत बाँडफाँटका लागि संविधानको धारा ५९, ६० र ६१ मा गरिएको व्यवस्था, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ र अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ मा भएका व्यवस्थाहरूलाई पनि आधार लिइएको छ।

नेपालको संविधानले संघीय सरकारलाई नीति निर्माण, नियमन तथा ठूला र वृहत् प्रभाव पार्ने आयोजना तर्जुमा एवं कार्यान्वयनको जिम्मेवारी दिएको छ भने प्रदेश तह विकास निर्माणको प्रमुख तह हुने र स्थानीय तह सेवा प्रवाहको पहिलो विन्दु हुने परिकल्पना गरेको छ । नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ ले पनि संघीय मन्त्रालयहरूको कार्य नीति निर्माण र नियमन हुने व्यवस्था समेत गरेको छ । वित्तीय संघीयता कार्यान्वयन हुनुभन्दा पहिले नेपाल सरकारबाट भइरहेका कार्यहरूलाई संविधान बमोजिम संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सम्पादन गर्ने गरी वर्गीकरण गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। हाल सञ्चालनमा रहेका केही कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू यथावत् सञ्चालन हुनेछन् भने धेरै कार्यक्रमहरू स्रोत सहित प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गरिनेछन्।

संविधानले प्रदेश र स्थानीय तहका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत व्यवस्थापनका लागि संघीय सञ्चित कोषबाट ती तहहरूमा वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने र संघीय विभाज्य कोषबाटर प्रदेश सञ्चित कोषबाट राजस्व बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था गरेको छ। विगतमा केन्द्रको मातहतमा रहेको राजस्वको अधिकारहरू प्रदेश र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएपछि संघको राजस्व संकलनको आधार संकुचन भएको छ। संघको अधिकार सूचीको राजस्व स्रोतबाट प्रदेश र स्थानीय तहको खर्चको आवश्यकता पूरा गर्न वित्तीय हस्तान्तरण गर्नुपर्ने अवस्था पनि छ । संघीय सरकारका अनिवार्य खर्चहरू सार्वजनिक ऋणको साँवा तथा व्याज भुक्तानी, सुरक्षा खर्च, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, कर्मचारीको दायित्व एवम् सञ्चित कोषमाथिका व्ययभार र राष्ट्रिय गौरवका

आयोजनाको लागि स्रोतको सुनिश्चितता एवम् संक्रमणकालीन आयोजनाहरूको निर्माण छिट्टै सम्पन्न गर्ने गरी स्रोतको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ। संघीय सरकारबाट प्राप्त गर्ने वित्तीय हस्तान्तरण र राजस्व बाँडफाँटका अतिरिक्त प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो आन्तरिक स्रोत परिचालन गरी आ-आफ्नो अधिकार सूचीभित्र परेका कार्यहरू गर्न सक्ने व्यवस्था पनि रहेको छ।

चालु आर्थिक वर्ष २०७५/७६ चौधौं योजनाको अन्तिम वर्ष र आगामी आर्थिक वर्ष २०७६/७७ पन्ध्रौ योजना कार्यान्वयनको पहिलो वर्ष भएकोले बजेट तर्जुमा तथा विकास कार्यक्रमको छनौट, प्राथमिकीकरण तथा बजेट व्यवस्थापन गर्दा पन्ध्रौं योजनाले लिएको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य हासिल हुने गरी गर्नुपर्नेछ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा जनशक्ति सहितको प्रशासनिक संरचना कार्यान्वयनमा आइसकेकोले सम्बन्धित तहको विषय क्षेत्रगत मन्त्रालयहरूबाट विगतमा सञ्चालित र नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजनाको तत् तत् क्षेत्रमा अधिकारक्षेत्र अनुसार वर्गीकरण गर्ने सम्बन्धी मापदण्ड देहाय बमोजिम रहनेछ। संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू यस मापदण्डको आधारमा स्रोत सहित बाँडफाँट गरिनेछ।

२. विकास कार्यक्रम तथा आयोजना वर्गीकरणका आधारहरू

यस मापदण्डको आधारमा चालु आर्थिक वर्षसम्म संघबाट संचालन भइरहेका र नयाँ विकास कार्यक्रम तथा आयोजना वर्गीकरण तथा बाँडफाँटका समष्टिगत र क्षेत्रगत आधारहरू निर्धारण गरिएको छ।

१.१ समष्टिगत आधारहरू

१. नेपालको संविधानको अनुसूची ५, ६ र ८ मा उल्लेखित संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूची अन्तरगतका कार्यहरू तत् तत् तहले सम्पादन गर्ने। यस अन्तरगत वित्तीय संघीयता कार्यान्वयन हुनु अगाडि केन्द्रबाट कार्यान्वयन भइआएका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू जुन तहको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दछ, सोही तहबाट कार्यान्वयन हुने गरी हस्तान्तरण गर्ने। नयाँ कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू संविधानको अनुसूचीहरूको अधिकारसूची बमोजिम सम्बन्धित तहमा प्रस्ताव गर्ने।

२. नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णयबाट संघबाट सञ्चालन गरिने गरी निर्णय भएका विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरु संघबाट संचालन गर्ने।

३. नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७४ मा उल्लेखित संघीय विषयगत मन्त्रालयहरूको जिम्मेवारीमा परेका कार्यहरू संघले सम्पादन गर्ने।

४. यो मापदण्ड लागू हुनु पूर्व नै दातृ पक्षसँग सम्झौता भई कार्यान्वयन भएको बाहेक वैदेशिक सहायतामा सञ्चालित विकास कार्यक्रमहरू तत् तत् तहबाट कार्यान्वयन गर्ने। साथै, दातृ निकायसँग थप वा पूरक सम्झौता गरी सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रमहरूको राष्ट्रिय तथा अन्तर

प्रदेश वा अन्तर स्थानीय तह समन्वय तथा अनुगमन एवम् विकास साझेदारहरूसँग समन्वय र सहजीकरण संघले गर्ने ।

५. बहुवर्षीय ठेक्कापट्टा भई सञ्चालनमा रहेका र नेपाल सरकारको दायित्व सिर्जना भएका विकास कार्यक्रमहरू प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको क्षमता वृद्धि गरी सवल बनाउँदै तत् तत् तहमा स्रोत र ठेक्का व्यवस्थापनको अभिलेख सहित हस्तान्तरण गर्दै जाने ।

६. समान प्रकृतिका विकास कार्यक्रमहरूलाई गाभी संविधान बमोजिम जुन तहले सञ्चालन गर्नुपर्ने हो सोही तहमा हस्तान्तरण गर्ने ।

७. चालु आर्थिक वर्षमा सम्पन्न हुने आयोजनाहरूलाई सञ्चालन र मर्मतका लागि कार्यजिम्मेवारी अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले स्रोत व्यवस्थापन गरी सञ्चालन गर्ने ।

८. संघले संघीय संरचना अनकूल नदेखिएका विकास समिति, परिषद्, बोर्ड, कोष, प्रतिष्ठान, प्राधिकरण, केन्द्र, आयोगहरू खारेज गर्ने ।

९. संघले अनुसन्धानमूलक, अन्वेषणात्मक र विशिष्टीकृत क्षमता विकास सम्बन्धी संस्था वा कार्यक्रमहरू एकीकृत गरी सञ्चालन गर्ने ।

१०. संघले एक भन्दा बढी एकाई वा तहमा उपयोग हुने तथा विभाजन गर्दा प्राविधिक तथा आर्थिक रुपमा उपयुक्त नहुने प्रकृतिका संस्था वा कार्यक्रमहरू एकीकृत रुपमा सञ्चालन गर्ने ।

११. विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि बृहत् लगानी आवश्यक पर्ने र वैदेशिक सहायता परिचालन गर्नुपर्ने राष्ट्रिय स्तरका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू संघले सञ्चालन गर्ने ।

१२. राष्ट्रियस्तरका प्रयोगशाला संचालन र सोको मापदण्ड, प्रमाणीकरण (Accreditation) तथा अनुसन्धानको कार्य संघले गर्ने ।

१३. गरिबी निवारणमा राष्ट्रव्यापी प्रभाव पार्ने कार्यक्रमहरू संघले सञ्चालन गर्ने ।

१४. एकभन्दा बढी प्रदेशमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजना संघले र एकभन्दा बढी स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजना सम्बन्धित प्रदेशले कार्यान्वयन गर्ने । सोको अनुगमन, नियमन, समन्वय र सहजीकरण गर्न आयोजना समन्वय/सहजीकरण इकाई संघमा रहने ।

१५. समष्टिगत/क्षेत्रगत नीति, कानुन, मापदण्ड, राष्ट्रिय कार्ययोजना, नियमन, समन्वय र अनुसन्धान सम्बन्धी कार्य संघले गर्ने ।

१६. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट सञ्चालन हुने आयोजना/कार्यक्रममा दोहोरोपना नआउने गरी बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्ने ।

१७. राष्ट्रिय गौरवका आयोजना तथा राष्ट्रिय रूपमा रणनीतिक महत्त्वका कार्यक्रम/आयोजना संघबाट सञ्चालन गर्ने ।